

УДК 342.9+346.1

Текут'єв М.Є., аспірант кафедри цивільного, господарського та екологічного права

Науковий керівник: д.ю.н., професор Легеца Ю.О.

(Національний технічний університет "Дніпровська політехніка", м. Дніпро, Україна)

ЗАХИСТ МАЙНОВИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Чинним Цивільним кодексом України встановлюється, що майном є «окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки» (ст. 190). Однак при цьому відсутнім є нормативне закріплення категорії «майнові права», попри їх загальну вживаність у національній системі законодавства.

Відсутність нормативно закріпленого розуміння категорії «майнове право» створює для різноманітності підходів до встановлення сутності їх системи. Зокрема, в результаті практики врегулювання публічно-правових та приватно-правових спорів було визначено, що до системи майнових прав необхідно віднести так зване «право очікування». Вперше така категорія була використана у постанові Верховного Суду України від 30.01.2013 р. №6-168цс12, де судом було заповнено юридичну «прогалину», що була спричинена чинним законодавством, що призвело до створення обтяжливих та ризикових умов щодо реалізації права особи на участь в інвестуванні будівництва [1]. На практиці необхідним є визначення критеріїв відмежування права очікування та права іпотеки як складових елементів системи майнових прав у сфері інвестування.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про інвестиційну діяльність» встановлюється, що інвестор наділений правомочності володіння, користування і розпорядження об'єктами та результатами інвестицій, однак при цьому в результаті інвестицій не завжди може бути майно та майнові права. Чи дійсно може бути об'єктом власності право вимоги на реалізацію у майбутньому майнового інтересу, що визначає сутність інвестиційного процесу? У постанові Верховного Суду України від 30.01.2013 р. №6-168цс12 зазначено, що «майнові права на нерухомість, що є об'єктом будівництва (інвестування) <...> не вважаються правом власності, оскільки об'єкт будівництва (інвестування) не існує на момент встановлення іпотеки, а тому не може існувати право власності на нього».

Право вимоги за інвестиційним договором відрізняється від розуміння права власності як абсолютного права, адже перше є похідним від зобов'язальних відносин, тоді як останнє є різновидом речових прав, а відтак виникає при визначенні лише правомочної сторони, без відсутності обмежень щодо кола осіб, наділених необхідністю здійснювати обов'язки по утриманні дій, що можуть заподіяти шкоди майну, майновим права та інтересам особи. Отже, право іпотеки не може бути ототожене з будь-яким речовим правом, зокрема, з правом власності, та відноситься до системи зобов'язальних відносин, що означає його недоцільність віднесення до системи майнових прав.

У відносинах регулювання майнових правовідносин прерогативою є застосування «неписаного» принципу речового права *numerus clausus*, що розуміється як принцип вичерпності системи речових прав, та неможливість розширення їх переліку ані рішенням суду, ані відповідно до положень договору. Однак попри існування такого принципу судова практика ним «знехтувала» та запроваджено до національного правового простору нове речове право, що не визначається чинним законодавством України, однак із врахуванням сутності преюдиціального значення рішень Верховного Суду стає імперативним до застосування.

Отже, до системи майнових прав, окрім законодавчо закріплених, судом було віднесено право очікування, що має посісти рівнозначне місце поруч із правами володіння, користування та розпорядження майном. Такий підхід фактично є підставою до перегляду системи об'єктів цивільних прав, визначених у ст. 178 ЦК України, водночас із закріпленням необхідності застосування до нього критерії обігоздатності.

Окрім визнання права очікування як майнового права, ефективність його реалізації залежить від створення дієвих механізмів його захисту, зокрема, в порядку як цивільного чи господарського судочинства, якщо спір виникає з приводу майна приватних осіб, або ж у порядку адміністративного судочинства, що має застосовуватися в разі порушення режиму публічного майна України. І якщо відносно судового захисту майнових прав у порядку цивільного судочинства необхідно говорити про наявність дієвих нормативно закріплених механізмів, тоді як коли мова йде про захист інституту публічного права та відповідних інтересів, то адміністративно-судочинне законодавство не визначає особливостей врегулювання такої категорії спорів, що вочевидь є суттєвою перепорою на шляху його забезпечення, що стає вкрай актуальним в післявоєнних умовах відновлення майна, зруйнованого внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Перелік посилань:

1. Постанова Верховного Суду України від 30.01.2013 р. №6-168цс12. URL.: https://zib.com.ua/ua/15297-postanova_verhovnogo_sudu_ukraini_vid_30012013_6-168cs12.html